

УДК 316.74:028

МУЦ ЛУАЙ ФАЙСАЛ

ЧИТАННЯ У ПРОЦЕСАХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

У статті відзначено важливу роль читання в процесах соціалізації та професіоналізації особистості, зокрема іноземних студентів. Наголошено на тому, що останнім часом до послуг бібліотек з метою отримання інформації за фахом вони звертають значно рідше, ніж до інтернет-джерел. Більшість опитаних респондентів віддає перевагу науковій літературі, щоб ґрунтовніше вивчити проблеми, що цікавлять.

Ключові слова: соціалізація, професіоналізація, читання, іноземні студенти.

Поняття “соціологізація” уведено в науковий обіг наприкінці ХІХ ст. американським соціологом Ф. Гідденсом на позначення процесу розвитку соціальної природи людини [2, с. 79]. Автори навчального посібника із соціології В. Вербець, О. Субот, Т. Христюк зазначають, що термін “соціалізація” запровадив у середині ХІХ ст. французький соціолог Габріель Тард для позначення процесу інтеріоризації соціальних норм шляхом соціальної взаємодії [1]. На сьогодні це поняття є ґрунтовно дослідженим як у зарубіжній, так і українській соціології. Значний внесок у розвиток теорії соціалізації належить таким науковцям, як Е. Еріксон, Ч. Кулі, Дж. Мід, Т. Парсонс, Г. Тард та ін. В Україні проблеми соціологізації особистості вивчають В. Вербець, М. Лукашевич, Н. Лавриненко, М. Москаленко, С. Савченко, О. Субот, Т. Христюк та ін. Загальнотеоретичні та методологічні основи системи професіоналізації розробляли В. А. Козаков, І. Л. Лернер, М. Д. Ярмаченко та ін.

Читання відіграє важливу роль у процесах соціалізації та професіоналізації особистості, зокрема іноземних студентів. Воно дає необхідний обсяг знань, умінь та навичок, який визначає характеристики особистості, що забезпечують їй певне місце в суспільстві, і водночас є частиною певної соціальної ролі, зумовленої відповідним соціальним статусом. У контексті нашого дослідження значний інтерес становлять публікації Н. Чигриної із соціології читання, яка наголошує, що “саме на функціональне (спеціальне, професійне) читання як засіб підготовки молоді до життя та професії суспільством покладається все більше надій. Воно все частіше розуміється як основна складова культурної, освітньої та соціально-комунікативної підготовки молоді саме в рамках інституту освіти” [6, с. 151].

Мета статті – розкрити місце читання в процесах соціалізації та професіоналізації іноземних студентів на прикладі запорізьких ВНЗ.

Згідно з “Енциклопедією для фахівців соціальної сфери”, суть соціалізації полягає в тому, що це “процес і результат розвитку та самозміни

людини під час набуття нею соціального досвіду” [2, с. 79]. Існує певна система інститутів соціалізації: освіта й виховання, сім’я, школа, вищі навчальні заклади, неформальні об’єднання тощо. В. Вербець, О. Субот, Т. Христюк, зокрема, відзначають особливу роль освіти в цьому процесі: “Освіта – це цілісна самостійна система, що має інституціолізований характер. Це не просто діяльність з навчання і виховання, а особлива організована, структуралізована, ролева діяльність, що опирається на спеціальні установи, регульована спеціальними нормами. Освіта інтегрує різні види навчальної діяльності, її зміст, суб’єктів в єдину соціальну систему, орієнтуючи їх на соціальне замовлення, на соціокультурні потреби суспільства” [1]. Науковці наголошують, що найважливішим чинником, який впливає на процес соціалізації студентської молоді, є навчальна діяльність. Навчальний процес охоплює й соціально-психологічний компонент, що відтворює характер відносин у студентській групі. Цей компонент навчальної діяльності студентів має такі складові: проблеми адаптації студентів до умов навчання у ВНЗ; особливості створення позитивного соціально-психологічного клімату у студентській групі; особливості налагодження стосунків студентів і викладачів; проблеми міжособистісних конфліктів.

Щодо ролі вищих навчальних закладів Н. Чигиріна слушно зауважує: “Інститут освіти повинен виробити у кожного, хто включається до його діяльності, уміння повною мірою користуватися механізмами безперервної «самосоціалізації» й «самопрофесіоналізації», володіння якими допомагатиме орієнтуватися у соціально-комунікативному та культурному просторі, підтримувати або цільовим чином коригувати свій статус. До цих механізмів повною мірою належить читання, за допомогою якого переважна більшість людей інтеріоризує так зване спеціалізоване знання. Але поруч із «кристалізованим» знанням у вигляді когнітивних конструктів через читання вона інтеріоризує також операційні навички роботи з інформацією як такою” [6, с. 150]. Авторка наголошує, і ми з неї цілком погоджуємося, що входження до самодостатньої професійної спільноти без оволодіння професійними знаннями, мовою, уміннями та навичками неможливо, але для цього замало самого лише спілкування з викладачем чи наставником. Ситуація ускладнюється у зв’язку з постійним скороченням аудиторних годин для вивчення дисциплін у ВНЗ як у загальнонауковому і гуманітарному сегменті, так і в сегменті спеціалізовано-професійному.

Відомі соціологи радянських часів М. Х. Тітма та Е. А. Саар тлумачили соціологізацію як інтеграцію молоді генерції в суспільне життя, що набуває стабільного стану в тих чи тих сферах життя суспільства [5]. Пізніше М. Х. Тітма наголошував на некоректності роз’єднання соціалізації та професіоналізації. З таким підходом погоджується українська вчена Н. Чигиріна, “оскільки на рівні повсякденних соціальних практик і, зрозуміло, повсякденних соціальних комунікацій, розуміння соціалізації як про-

цесу засвоєння якогось абстрактного соціального досвіду не є доречним” [6, с. 143]. Складність класифікації соціальних та професійних орієнтацій зумовлена перехрещенням соціальних і професійних мотивів у життєвих планах студентів. На більш ранніх етапах формування цих планів переважають орієнтації загальнішого соціального плану, з ідеально сформованою спрямованістю, згодом на перше місце виходять професійні орієнтації, які однозначно закріплюються в молоді, яка працює.

Як ми вже зазначали в попередніх дослідженнях [3], іноземні студенти у вітчизняних ВНЗ є представниками двох типів культур: індивідуалістичної й колективістської. Студентський вік є періодом, що має найбільше значення для формування особистості й професіонала. Молоді особи, відчуваючи потребу бути успішними в суспільстві, шукають способи досягнення максимального успіху. Іноземні студенти також реалізують такі практики. Головною особливістю та, по суті, призначенням соціалізації молоді є зниження соціально-психологічних особливостей, соціального статусу й зміна рольових функцій і соціокультурної поведінки відповідно до загальноприйнятих у суспільстві правил. Через соціалізацію суспільство формує з молоді суб'єктів, подібних до інших, які живуть і діють як елементи саме цього співтовариства, що мають його ознаки й володіють його досвідом, є відповідальними та забезпечують власне збереження й виживання як членів цього суспільства та самого суспільства як свого другого, колективного Я. При цьому неминучі й певні “перегини”, коли суспільство намагається усереднити тих, кого усереднювати не треба взагалі або усереднити неможливо (насамперед, ідеться про іноземних студентів). Зазначене також дає змогу констатувати, що для іноземних студентів не потрібна повна соціалізація, яка переважно не знайде застосування після повернення студента на Батьківщину. Так, у Запорізькому медичному університеті для іноземних студентів є можливість здобути освіту в групах з англійською мовою навчання. Це переважно студенти з Індії та Нігерії. Вони вчаться виключно англійською, спілкуються виключно англійською, а відтак, читають теж переважно англійською.

Розглядаючи соціалізацію, варто окремо згадати про статус. Будучи складним поняттям, статус включає і стан індивіда в суспільстві в складі певної соціальної групи, і низку складових, що визначають особливості набору статусно-рольових функцій кожної людини. З-поміж них Н. Чигрина виділяє такі: “*професійний статус*, зміст якого залежить, з одного боку, від престижу цієї професії в суспільстві, а з іншого – від міри опанування індивідом знаннями, уміннями і навичками у сфері даної професії, а також *особистий статус*, дещо спрощене тлумачення якого визначає його як своєрідну «вагу» індивіда в малих групах” [6, с. 143].

У соціології виділяють різні види соціального статусу, однак майже всі дослідники цієї проблеми вважають, що в статусному наборі існує так

званий головний статус, тобто найбільш характерна для цього індивіда сукупність образів-ідентифікаторів, за якими він сам себе ідентифікує або за яким його ідентифікують інші люди. Головний статус визначає стиль, спосіб життя, коло знайомих, манеру поведінки. Для представників сучасного суспільства цей статус найчастіше пов'язаний з професійною діяльністю. Соціальний статус окреслює місце індивіда в соціальній структурі групи або суспільства, пов'язаний з певними правами і обов'язками людини.

У запорізьких ВНЗ навчається чимало іноземних студентів: Запорізький державний медичний університет – близько 2000 осіб, Запорізька державна інженерна академія – 220, Запорізький національний технічний університет – 95, Запорізький національний університет – близько 90, Класичний приватний університет – 25.

Усі вони записані в бібліотеці навчального закладу, у якому навчаються. Останнім часом, щоправда, до послуг бібліотек з метою отримання інформації за фахом вони звертають значно рідше, ніж до інтернет-джерел. Читають вони переважно рідною (англійською, французькою, арабською та іншими), англійською та російською мовами. Відзначимо, що серед обраних опитаними іноземними студентами варіантів відповідей майже не зустрічається українська мова.

За даними Л. Скокової, вивчають спеціальну літературу хоча б інколи 23% опитуваних (12% часто і 11% рідко) – за даними моніторингу 2000 р. [4]. За результатами нашого опитування, у якому взяли участь 400 іноземних студентів запорізьких ВНЗ на початку 2017 р., більшість з них рідко звертається до спеціальної літератури.

За результатами дослідження Н. Чигриної (2009 р.), одним із чинників, які впливають на можливість молоді на рівних спілкуватися з колегами та виробничниками, є професійне читання: питома вага таких відповідей становить 19,5%, тоді як “чинник викладача”, який постійно виділяють педагоги, не перевищує 12%. З-поміж опитаних студентів запорізьких ВНЗ у 2017 р. більшість на перше місце поставили такий чинник, як спілкування з викладачем (43%), на другому місці – спілкування з фахівцями-практиками (31%).

Читання дає змогу задовольнити потреби в інформації за напрямом роботи майбутнього фахівця, а саме в науковій, методичній, довідковій, виникнення потреб культурно-світоглядного характеру, задоволення яких зумовлює підвищення загального культурно-освітнього рівня майбутніх спеціалістів, стимулює творчу активність, включаючи інформаційну, допомагає розрізнити й обирати канали отримання інформації (табл. 1).

Таблиця 1

Потреба в літературі іноземних студентів запорізьких ВНЗ

Потреба	% відповідей
У науковій літературі, щоб ґрунтовніше вивчити проблеми, що цікавлять	47
У довідковій літературі для отримання оперативної інформації	21
У методичній літературі для розвитку вмінь і навичок фахівця	9
У навчальній літературі з дисциплін	5
У художній літературі для задоволення духовних запитів	5
Не роблю відмінностей між цими видами літератури	13

Відповідаючи на запитання про останню прочитану книгу, більшість студентів вказали підручник з анатомії та твори Віктора Гюґо. Відзначимо, що з-поміж відповідей на запитання про прочитану книгу за останній рік, яка найбільше вразила, є твори Тараса Шевченка. Це свідчить про наявність інтересу іноземних студентів до культури тієї країни, у якій вони тимчасово мешкають.

Висновки. Читання відіграє важливу роль у процесах соціалізації та професіоналізації особистості, зокрема іноземних студентів. У запорізьких ВНЗ навчається чимало іноземних студентів. Усі вони записані в бібліотеці навчального закладу, у якому навчаються. Останнім часом, щоправда, до послуг бібліотек з метою отримання інформації за фахом вони звертають значно рідше, ніж до інтернет-джерел. Більшість опитаних респондентів віддає перевагу науковій літературі, щоб ґрунтовніше вивчити проблеми, що цікавлять.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні місця читання в соціалізації та професіоналізації іноземних студентів на прикладі інших регіонів України.

Список використаної літератури

1. Вербець В. Соціологія : навч. посіб. / В. Вербець, О. Субот, Т. Христюк. – Київ : КОНДОР, 2009. – 550 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – Київ ; Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.
3. Мохаммад Л. Ф. Соціокультурні чинники соціалізації іноземних студентів (на матеріалах ВНЗ Запоріжжя) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології / Мохаммад Луай Файсал. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.
4. Скокова Л. Г. Соціокультурні ідентифікації та практики у сфері читання / Л. Г. Скокова // Соціокультурні ідентичності та практики / за ред. А. О. Ручки. – Київ, 2002. – С. 268–281.
5. Титма М. Х. Молодое поколение / М. Х. Титма, Э. А. Саар. – Москва : Мысль, 1986. – 255 с.
6. Чигрина Н. В. Соціально-комунікативні функції читання : дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології / Наталія Вікторівна Чигрина. – Запоріжжя, 2010. – 247 с.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2017.

Муц Л. Ф. Чтение в процессах социализации и профессионализации иностранных студентов

В статье отмечена важная роль чтения в процессах социализации и профессионализации личности, в том числе иностранных студентов. Отмечено, что в последнее время к услугам библиотек с целью получения информации по специальности они обращают внимание значительно реже, чем к интернет-источникам. Большинство опрошенных респондентов отдает предпочтение научной литературе, чтобы основательнее изучить интересующие проблемы.

Ключевые слова: социализация, профессионализация, чтение, иностранные студенты.

Muc L. F. Reading in the process of socialization and professionalization of foreign students

The article defines the important role of reading in the processes of socialization and professionalization of a person, of foreign students in particular.

It is impossible to join the self-sufficient professional community without acquiring professional knowledge, language, skills and abilities, and for this it is not enough to communicate with the teacher or tutor only. The situation becomes more complicated due to the constant reduction of class hours for courses of study at universities both in the general scientific and humanitarian segment, as well as in the specialized professional segment.

Zaporizhzhia universities number many foreign students. The Zaporizhzhya State Medical University counts about 2 000 persons, the Zaporizhzhya State Engineering Academy – 220, the Zaporizhzhya National Technical University – 95, the Zaporizhzhya National University – about 90, the Classic Private University – 25.

All students are registered in the library of the educational institution, in which they study. However, recently they use libraries services to obtain information on the specialty much less than Internet sources. This variant of the answer was chosen by the majority of surveyed foreign students.

Reading allows to meet information needs in the field of work of a future specialist, namely the need in scientific, methodical, reference literature, the need of cultural and world-view nature, the satisfaction of which causes the increase of general cultural and educational level of future specialists; stimulates creative activity, including information one; helps distinguish and choose channels for information gaining. The surveyed students in the first place noted the need for reading of scientific literature to thoroughly examine the issues that interest them.

Prospects for future research consist in examination of the place of reading in socialization and professionalization of foreign students on the example of other regions of Ukraine.

Key words: socialization, professionalization, reading, foreign students.